

manicæ præscissam ex beati viri cilicio misit, et sub altari honorifice recondi præcepit. Quam tamen gerulus sub altari, sicut jussus fuerat, collocare neglexit, sed missam in rima parietis incaute dereliquit. Factum est postea ut dæmoniacus quidam ad prædictam duceretur ecclesiam. Cumque astans in medio, huc illucque rotans caput, cuncta undique circumspiceret, tandem torvos oculos in ipsum parietem terribiliter cœpit insigere, et intentus illuc, ubi sancti cilicii jacebat particula, crebris non cessabat vocibus exclamare : Ille me ejicit, ille me ejicit; et ita clamans, protinus ab eo expulsus est. Hinc ergo jure perpenditur, quid per semetipsum apud divinam clementiam impetrare non possit, ante cujus brevissimam vestimenti particulam dæmon stare non potuit; et qui talia absens exhibet, quid per corporis præsentiam non exercet?

CAPUT LXXI.

De villico, qui vaccam rapuit, et statim extinctus est.

Alio quoque tempore (332) Castaldius quidam pauperculæ mulieri vaccam violenter abstulit, et eam vociferantem multisque precibus obsecrantem audire contempsit. Illa protinus accurrens, duos gallinarum pullos ad ecclesiam quam supra memoravimus, detulit, et eos secum ante altare projiciens, hujusmodi verbis clamare flebiliter cœpit : Hem S. Romualde, exaudi miseram, ne despicias desolatam, et redde mihi gubernatricem meam injuste **483** sublatam. Mira res! Vix adhuc villicus cum ipsa rapina (333) a domo mulieris abierat, et continuo emissionem sagittæ percussus, vaccam in eodem loco dimisit, deinde domum perveniens, protinus expiravit.

(332) Hoc nomine a Longobardis villarum, seu prædiorum vel locorum custodes et administratores appellabantur; imo et non raro ipsi castrorum, urbium et alicujus etiam provinciæ præfecti : *Lege Glossar. Cangii.*

(333) In Vaticano codice sic legitur : *Cum ipsa rapina emissionem sagittæ a domo mulieris abierat, et*

CAPUT LXXII.

De corpore Romualdi sano post quinquennium invento.

Post quinquennium verò a sancti viri obitu, data monachis ab apostolica sede licentia, ut supra venerabile corpus ejus altare construerent, Azo quidam frater silvam petiit, quatenus modicam capsam faceret, quæ sancti confessoris ossa et pulverem tantummodo capere potuisset. Nocte igitur insecuta, dormienti cuidam fratri venerabilis quidam senex apparuit, quem protinus interrogans, ait : Ubi est hujus monasterii prior? Quod cum ille se scire negaret, illico senex addidit : Pro fabricanda, inquit, capsam ire in silvam studuit, sed beati viri corpus in tam exiguum vasculum non intrabit. Postera igitur die prior, composita capsam, revertitur, et mox a fratre, qui visionem viderat, quæ illum causa ad silvam invitasset, inquitur. Quod cum ille velut labore defessus dicere nolisset, illico frater, et sui causam itineris retulit, et quod ipse viderat, exponendo per ordinem non celavit. Defosso igitur tumulo, ita propemodum totum sancti viri corpus sanum illibatamque reperiunt, velut tunc fuerat, cum sepulturæ illud primitus tradiderunt, excepto quod tenuis quædam mucoris lanugo in quibusdam ejus membris excrevisse videbatur. Rejecta igitur modica capsam quæ facta fuerat, illico vas aptum ad mensuram beati corporis præparant, et in eo sanctarum reliquiarum patrocinia recondentes, desuper altare solemniter consecrant. Obiit autem vir beatissimus **484** Romualdus decimo tertio Kalendarum Juliarum (534), regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur per infinita sæcula sæculorum. Amen.

continuo percussus, vaccam, etc.

(534) Hac die in Camaldulensi congregatione et nonnullis etiam in locis divi Romualdi festività agitur; verum ab universali Ecclesia septimo Februarii die (qui translationis est corporis S. Romualdi) celebratur, cum SS. Gervasii et Protasii officio dies 29 Junii sit impedita.

VITA SANCTI RODULPHI

EPISCOPI EUGUBINI

ET

S. DOMINICI LORICATI.

(Anno Christi 1063 26 Junii. — Anno Christi 1062, 1 Octobris.)

Cum anonymi notis.

ARGUMENTUM.— *Præceperat ei Alexander pont. max. ut sibi præscriberet quidpiam memoria dignum, et quod propter utilitatem in publicis monumentis **484** asservari mereretur.*

Scribit igitur mores, vitam et sanctissima gesta Rodulphi episcopi Eugubini, et Dominici Loricati. Hos proximis diebus diem suum obiisse certior factus erat, et ex utriusque interitu non parum molestiæ perceperat. De Petro quoque Rodulphi fratre, et aliis monasterii sui monachis, vitæ sanctitate ac conversatione celeberrimis, nonnihil attingit.

PROLOGUS.

Domno ALEXANDRO beatissimo papæ PETRUS peccator monachus servitatem.

Præcepit mihi beatitudo tua, venerabilis pater, ut nunquam tibi litteras mitterem, quæ leve quid, et oblivione dignum, ac frivolum continerent; quas scilicet, mox ut lector transiliendo percurreret, edax flamma consumit; sed tale tibi semper aliquid scriberem, quod et ad ædificationem legentium suscipi, et inter scripturas mereretur authenticas reservari. Unde Patri luminum agendæ sunt gratiæ, qui sacrarium tui pectoris hoc igne sui amoris accendit, ut et in antiquorum Patrum studiis jugiter requiescas; et insuper, si qui tibi videntur idonei, ad scribendum eos provocare non negligas.

A vobis itaque nuper egressus, cum Florentinæ urbis mœnia subii, nuntius mihi mox repentinus accurrit, qui mihi diem medium in tenebras vertit, omniumque meorum viscerum venas amarissimæ legationis felle complevit; episcopum scilicet Eugubinum esse defunctum, cujus utique conversatio, si recoilitur, non mediocriter ædificare poterit audientes. Valet enim et ad exprimendam recte vivendi formam, et ad adhibendam corrigendis moribus disciplinam. Nam ante fere septennium ille cæm matre et (355) duobus fratribus se paulisper ætate præcedentibus, servis duntaxat libertate donatis, castrum suum mihi inexpugnabili munitione vallatum cum omnibus, quæ sui juris erant, prædiis contulit, atque ad eremum veniens, habitum monasticæ professionis (356).

CAPUT PRIMUM.

S. Rodolphus fit monachus.

Monasterium plane in eorum possessione construximus, de cujus nunc sancto conventu regulariter victitante, satis in Domino gratulamur, ubi matre et fratre, qui infirmior est, constitutis, iste Rodolphus, qui postmodum ad episcopatus culmen evectus est, et Petrus primogenitus frater, eremiticam vitam (355) tam continenter, tam districte duxerunt; ut et audientibus prædicaret eos fama mirabiles, et conviventibus vita monstraret insignes. Sane si de Petro vellem cuncta referre quæ suppetunt, prius schedula fortassis ista deficeret cum adhuc dicendi materia superesset. Nam ut e multis unum saltem breviter referam, dum in capitulo consideremus, aliquando de disciplinis regularibus disputantes, ille, ut erat novitius, unum ex sæculari consuetudine inordinatum protulit verbum. Tunc ego velut ira permotus, dura satis illum invectione corripui, post-

(355) Ex nobilissima Eugubina gente Gabriellia prognatos fuisse viros hosce venerabiles scripta nonnulla testantur. De Rodolpho, sicut et de Petro fratre hic agit Damianus, verum de altero nihil. Hunc tamen fuisse B. Fortem fortasse negandum

A que redargutionum atque correptionum longiora flagella, tanquam quæstione pulsato sententiam inferens, per quadraginta dies illum vino abstinere præcepi, et tamen intentione, ut tantum ad præsens illum cum cæteris ab incautis sermonibus deterrem, postmodum vero sententiam discretæ remissionis moderamine temperarem. Sed cum me contigisset diversis intentum esse negotiis, neque hoc mihi quilibet in memoriam revocasset, elapso jam præscripto dierum circulo, tandem recordatus expavi, et quid ex injuncta sibi pœnitentia Petrus egisset attonitus exquisivi. Fratrum itaque relationibus didici pœnitentiam esse peractam. Pœnituit, fateor, prolata sententiæ, sed gaudens admiratus sum tantam pœnitentiam fratris ut pro uno solo verbo inconsulte prolato tam longam pœnitentiam prætulisset, et neque per se neque per alios indulgentiam postulasset.

CAPUT II.

S. Rodolphus nihil de rigore monastico deponit in episcopatu.

Nunc igitur ad episcopum, a quo cœperat, sermo recurat. Quamvis enim Petrus idem, ut major erat ætate, nihilominus etiam in ardui propositi et districtæ vitæ semper præcederet itinere, hic tamen ad sacerdotalis officii jura promotus, quod in eremo didicit in Ecclesia non omisit. Eisdem quippe terebat semper membra ciliciis, eisdem contentus erat perexiguus admodum ac despicabilibus indumentis. Plane dum juvenilis ætatis ingruente natura gravissimam sæpe pateretur acediam, laquearibus cellulæ funiculos innectebat, sicque ulnis insertis psalmodiæ studio pendulus insistebat. Nunquam adipe, nunquam ovis, vel caseo vescebatur. In eisdem vero quæ apponebantur eduliis continens, eum frugalitas cruciabat, ut discumbens non tam se reficeret quam certaret, et intestinum potius esset gulæ bellum, quod extrinsecus videbatur esse convivium. Sæpe pugnavi ut saltem in hiemali inclementia frigoris, aut papyrinæ sibi storeæ stramenta supponeret, aut vestitus saltem nocte dormiret. At ille in nuda ligni tabula nudus, sola contentus interula cubitabat. Ecclesiam porro deputabat hospitium, solitudinis autem cellulam habitaculum decernebat. Inconditi siquidem mores populi, et indisciplinatæ cervices, et leve jugum (Matth. xi). Domini nequaquam sibi patiebantur imponi; sed muneribus terrenis intenti, non ex ore pontificis Dei verbo, sed (356) tanquam de manibus præsidis, commodis inhiabant. Hæc enim regio quo magis invenitur aliena divitiis, eo copio-

non erit, quippe qui ex eodem Gabrielliorum genere, eodem sæculo, ac in eodem Avellanensi monasterio vixisse apud Jacobillum, Ferrarium aliosque reperitur. De eo nota die *Maii Bollandiani*.

(356) Adde accepit, ut in Mabilloniana editione.

sus exuberat vitiis. Ab *egeno* siquidem denominari videtur Eugubium, vel *egens bono*. Ideoque me vim ingerente coactus, Ecclesiam quam dimiserat voto retinebat officio; in eremo tamen perseverantius habitabat.

CAPUT III.

Abstinencia Rodulphi.

Quandocumque impetrare poterat ut hujusmodi panis in eremo fieret, edebat panem, non fratrum, non denique puerorum; sed eum qui vel ex puro fieret hordeo, vel ex cantabro potius, quod projiciendum canibus de puerorum panibus remansisset. Et licet præter celebriores dies hoc esset quotidie pane contentus, mensuram tamen attentius æquitate lancibus appendebat. Unde mihi quandoque conquestus est quia si sibi mensura concederetur, hunc eundem panem prurienti gulæ largius indulgeret. Tanta quippe juveniculum hominem castigabat inedia, ut undecumque solatium alimenti perciperet, vacuo ventre stomachus non curaret. Aliquando vero etiam diebus Dominicis pulmentum nesciens, pomis tantum et pane cum aqua vivebat. Ferreo circa pectus circulo jugiter eungebatur; quem tamen circum sub illa dimersum, dum coram fratribus nudaretur, diligentius occultabat. Nunquam scilicet capitulo confessor intererat, in quo non acciperet disciplinam, et tunc festivus exultabat, si non ab uno tantum, sed a duobus flagellari fratribus juberetur. Sæpe pœnitentiam centum suscipiebat annorum, quam scilicet per viginti dies allisione scoparum, cæterisque pœnitentiæ remediis persolvebat. Psalterium quotidie, cum duo non posset, unum saltem non negligebat implere. Quod nimirum, cum esset in cellula constitutus, armata scopis utraque manu, totum cum disciplina continuare consueverat.

Porro autem cum in expeditione esset aliqua constitutus, quantalibet intempestæ noctis profunditate consurgeret, nudis semper cruribus et pedibus usque dum dilucesceret, psallere non cessabat. Quam videlicet consuetudinem, dum in cella consisteret, diebus ac noctibus sine cessatione servabat. Quamlibet gravis bruma rigesceret, simplicibus soccis muniebat pedes, cum tamen frater ejus solis calceis contentus esset: Sæpe me per clementiam Christi terribiliter adjurabat, ut si quando fortassis excederet, nequaquam me ab ejus correptione subducerem, sed omnem in eo disciplinæ modum, qui monachis debebatur, implerem. Ita plane et regulam monachi et auctoritatem episcopi sub alterna vicissitudine laudabiliter observabat. Opportune siquidem et inopportune verbo prædicationis instabat, et quidquid domesticis subripere valebat expensis, et

(337) Icarus Dædali filius, paternis monitis non obtemperans, misere periit, ex Ovidio lib. viii *Metamorph.*, Mabillonius.

(338) Nullam Rodulpho venerationem ab Eugubinis exhiberi animadvertunt Bollandistæ ad diem 26 Junii. Verum ejus memoria exstat in martyrologio Benedictino Menardi, in menologio Bucellini, et in

A bene prodigus in pauperes dispergebat. Congregans annualiter synodum, nullum assuetæ oblationis, vel xeniorum canonem a clericis exigi permittebat, sed ne a lapsis quidem commodum aliquod, 487 præter solam pœnitentiam, requirebat: Absit, inquit, ut synodum vendam; lapsos etiam potius erigam quam ex eorum cadaveribus corvino more pinguescam. Tædet ulterius scribendo procedere, et velut paternas a pictura manus dolor videtur Icareus (337) cohibere.

CAPUT IV.

Felix obitus ejus.

His igitur et hujusmodi virtutum floribus adornatum, quasi candens liliū immaturæ mortis pruina decoxit, ita ut cum vix triginta plus minus videretur annorum, ad veræ lucis Auctorem ex hac infelici luce migravit (338). *Consummatus enim in brevi, sicut Scriptura loquitur, explevit tempora multa. Placita enim erat Deo anima illius (Sap. iv).* Et jure consummatus in brevi, multa tempora dicitur explevisse, quia, dum in eo parvo quod vixit justitiæ tramitem tenuit, quantum ad se omnia tempora in obsequium Conditoris expendit. Plane quidquid illic de sancto viro Sapiencia loquitur, ita huic per omnia congruit, ac si de illo specialiter diceretur: *Senectus, inquit, venerabilis est, non diuturna nec numero annorum computata. Cani sunt autem sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata, placens Deo.* Unde et sequitur: *Factus dilectus, et vivens inter peccatores, translatus est. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus. Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatis (Ibid.).*

CAPUT V.

Vita venerabilis viri Dominici Loricati.

Sed ecce, dum hujus epistolæ gerulus, qui ad vos veniat quæritur et non suppetit, repente aliud quod uberius ad ædificationem proficere valeat, si scribatur, occurrit. Et fortassis ob hoc nuntius mihi superna dispositione subtrahitur, ut interim, vacante me, stylus ad aliud transferatur. Vir itaque Dei Dominicus pater, et dominus meus ante annum defunctus est, cujus vita si scribatur, vereor ne fortassis a quibusdam fratribus incredibilis judicetur. Sed absit a me mendacium scribere. Nam qui veritatem pro viribus veraciter colo, commentum fallaciæ non admitto. Neque enim illud nos latet Apostoli, qui cum præmisisset: *Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicationis nostra; præsto subjunxit: Invenimur autem 488 et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, qui suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resur-*

catalogo Ferrarii, qui euitu publico eum apud Eugubinos honorari in notis ad ipsum catalogum indicavit; quod etiam Jacobillus repetit, addens corpus ejus in veteri Eugubina ecclesia humatum, inde in alteram translatum fuisse, conditumque sub ara ejus nomini sacra.

gunt (I Cor. xv). In quibus apostolicæ sententiæ verbis, ut non diutius immoremur, in promptu lector intelligit, quoniam qui vel Deum, vel Dei servum mirabile quid fecisse confingit, non modo fabricati præconii præmium non meretur, verum etiam adversus eum quem laudaverat, falsum testimonium protulisse convincitur.

CAPUT VI.

Fit monachus eremita.

Dominicus itaque cum esset in sæculo clericus, quia tunc Simoniaca vigeat hæresis, quæ et nunc utinam prorsus esset exstincta, ut presbyter fieret, a parentibus ejus data est episcopo Hircinæ pellis aluta, quia, sicut ait Apostolus: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* (Rom. viii); hæc una beati viri culpa multorum post bonorum probatur existisse materia. Nam hoc pavore perterritus, contempsit sæculum, induit monachum, arduumque mox eremiticæ vitæ, tanquam bellator intrepidus, arripuit institutum. Sed quia male promotus est, donec advixit, sacrosancti altaris usurpare ministerium non præsumpsit. Virgo usque ad obitum fuit, vitam eremiticam non omisit, ubi nimirum sub magisterio sancti viri Joannis, qui dicebatur de monte Feretri, per plurimos vixit annos. In illa igitur eremo, quæ scilicet erat in regione quæ dicitur Luceoli (359), constituta, decem et octo videbantur cellulæ ad habitandum fratribus deputatæ, ubi nimirum sub hac regula vivebatur, ut nunquam vinum biberent, nunquam adipe alimenta condirent; unum in Dominica die, sed et quinta feria pulmentum sumerent, quinque per hebdomadam diebus in pane et aqua jejunium celebrarent; solis autem orationibus vacantes, vel manuum operibus insistentes, non agriculturam exercebant, non prædia, vel aliquam substantiam, præter unum sagmarium possidebant. Cum quo scilicet asello vel equo unus erat minister, qui vel ad acquirendas, vel ad terendas fruges indeficiens discurrebat, solusque eos in cunctis necessitatibus sustentabat, Joannes scilicet, qui postmodum loci abbas factus, sub honesta rexit administratione conventum. Tenebant autem per totam hebdomadam districta censura silentium, quod utique Dominica die post vesperum, cibumque solventes habebant loquendi invicem usque ad completionis officium libertatem. Nudis præterea pedibus et **489** cruribus jugiter in cellulis morabantur. Dixit autem mihi quia, cum cohabitaret Ansoni, religioso videlicet viro quem et ipse vidi, quotidie per omnes horas canonicas disciplinam sibimet invicem scoparum ictibus ingerebant. Qui videlicet Anso sibi aliquando conquestus est quod novem diarias panis

(359) Luceolum civitas Umbriæ antiquissima inter Ca lensem et Eugubinam urbem olim sita, quæ modo vulgo *Ponterezzoli*, pons Riccioli, corrupto vocabuli nomine loco pontis Luceoli, nuncupatur. Hoc monasterium a S. Romualdo Camaldulensium parente constructum fuisse circa decimi sæculi finem, in Fontis Avellanæ chronico ms. adnotatur.

(340) Est opusculum li. Teuzo autem monachus

pensas in ventre simul haberet. Tanta quippe macerabantur inedia ut aridus panis constiparetur in illibus ac digeri difficile potuisset.

Illic etiam quidam frater erat, qui sæpe vagabundus egredi de cella tentaverat, quem Joannes prior eremi, prout dignum erat, prius austere corripuit, deinde in sua præsentia vapulare præcepit. Cumque jubente magistro se cœpisset induere, superbe locutus est. Quem rursus magister exui, rursus præcepit verberari. Sed adhuc etiam se vestire incipiens, superbum quid effluere non cessavit. Sic tertio, sic quarto, et si rite teneo, usque sexies verberatus est nec emendatus. Exutus enim et reindutus humilia respondere non potuit. Septima vero vice flagellatus, cum se cœpisset induere, clara cœpit voce clamare, **B** dicens: Ecce diabolus abiit, ecce nequissimus mei cordis habitator aufugit, meque nexibus quibus astringebar effractis liberum dereliquit. Jamjam domino et magistro meo libenter obtempero ejusque me subdendum legibus per omnia repromitto. Hoc modo frater ille ad humilitatis custodiam rediit, et in cellula jugiter perseverans, de cætero irreprehensibiliter vixit.

CAPUT VII.

Fit B. Petri Damiani discipulus.

Longe vero post, magistro præbente consensum, dignatus est vir sanctus prædictus mihi misero, et quem ipse suscipere dignaretur, indigno, mira se prorsus humilitate committere, et sicut abbati monachum subjugare. Cui nimirum præstitit, non accepit. Et quem susceperam velut in subjectione clientem, gaudeo me in schola Christi vere philosophum percepisse doctorem. Tota quippe vita ejus prædicatio et ædificatio, doctrina erat et disciplina. Sed quia nos nonnulla hujus sancti viri dicta, vel facta per diversa dictatus nostri jam opuscula sparsimus, non videtur absurdum, si eadem hic, quæ tamen præ manibus habentur, eo ipso stylo quo scripta sunt apponamus. Sane facilius est exitus ex dolatis lignis domum construere quam dolando simul et construendo laboris exercitium geminare. Nam et de templo Salomonis scriptum est: *Domus autem cum ædificaretur lapidibus, de 490 dolatis atque perfectis ædificata est; et malleus, et securis, et omne ferramentum, non sunt audita in domo, cum ædificaretur* (I Reg. vi). Habemus et nos, juxta nostræ manus imperitiam, politos lapides, quos utique sufficit nobis, ut in structura duntaxat, ita ut inventi sunt, simpliciter ordinemus.

CAPUT VIII.

S. Dominicus ferrea lorica ad carnem indutus.

In epistola itaque ad domnum Teuzonem (340) inerat S. Mariæ apud Florentiam, qui ab abbate suo Albzone dissentiens e monasterio discesserat, et postea etiam Petrum Damianum ad se venientem, ut eum cum abbate reconciliaret, e cella simul cum abbate ejecerat, quare ad eum Petrus scribit, ut sanctorum dictis et exemplis ad meliorem frugem revocet; ita **Cl. V. Mabillonius** in adnotationibus ad hanc Vitam sæc. vi, par. ii.

clusum missa, hoc me scripsisse reperio; sed cur ego sanctos commemorando viros diversa passim loca perlustro, quandoquidem intra limen, et præ manibus teneo, ad cuius digne efferenda præconia impar viribus non assurgo? Certe cellulis altrinsecus constitutis, solo basilicæ mediantis interstitio, ego illeque dividimur. Cujus si virtutibus enumerandis invigilo, ante dies elabatur quam scribendi materia deficere posse videatur. Dominicum dico, doctorem videlicet et dominum meum, cuius quidem lingua rustica est, sed vita artificiosa satis et lepida. Quæ sane vita satis utilius ad ædificationem vivis operibus prædicat quam sterilis quorundam lingua, quæ accurata phaleratæ urbanitatis verba inaniter trutinat. Longo jam annorum elabente curriculo, ferrea ad carnem lorica præcinctus, infoderabilem pugnam cum iniquis spiritibus conserit, semperque paratus ad prælium, non solum corde, sed et corpore præmunito adversus hostiles acies fervidus bellator incedit. Hanc autem continuæ vitæ consuetudinem indifferenter habet, ut vix dies ulla prætereat, quin duo psalteria modulando utraque manu scopis armata nudum corpus allidat. Et hoc remissiori quidem tempore. Nam quadragesimalibus circulis, sive cum pœnitentiam peragendam habet (crebro enim centum annorum pœnitentiam suscipit) tunc per dies singulos, dum se scoparum tusionibus afficit, ut minus, tria psalteria meditando persolvit. Centum autem annorum pœnitentia, (341) sicut ipso auctore didicimus, sic expletur. Porro cum tria scoparum millia unum pœnitentiæ annum apud nos regulariter expleant, decem autem psalmodiarum modulatio, ut sæpe probatum est, mille scopas admittat, dum centum quinquaginta psalmis constare psalterium non ambigitur, quinque annorum pœnitentia in unius psalterii disciplina recte supputantibus invenitur. Sed sive quinquevicies ducas, sive viginti quinquies, 491 centum faciunt. Consequitur ergo, ut qui viginti psalteria cum disciplina decantat, centum annorum pœnitentiam se peregrisse confidat. Quanquam et in hoc plerosque noster Dominicus superet, quia cum nonnulli unam manum in disciplinis agendis exerceant, iste, ut revera Benjamin filius, contra rebelles carnis illecebras utraque manu infatigabiliter pugnat. Hanc autem centum annorum pœnitentiam, ut mihi ipse professus est, facile sex diebus ex more consummat. Memini quoque quia cujusdam Quadragesimæ imminentis initio, mille annos imponi sibi per nos ad pœnitentiam petiit, quos certe omnes ferme antequam jejunii tempus transigeretur, explevit (342). Et paulo post hoc prosecutus sum.

Nunc ad Dominicum, de quo coeperat, sermo reuertat. Enim vero cum hunc jam et incurva senectus deprimat, et crebris insoper sæpe languoribus con-

A tabescat, mirum unde illi tantus fervor incandeat, ut in spiritualibus exercitiis se semper invictum, semper infatigabilem reddat. Nam, ut ipso referente cognovi, sæpe duo psalteria cum disciplinis stando continuat, ita ut neque interim sedeat, neque vel ad momentum a percussione incredibili mentis fervore quiescat. Inquirenti mihi aliquando utrum posset cum ferreæ vestis pondere aliquantisper genuum flexibus insudare, sub hac mihi dedit obscuritate responsum: Cum incolumitas, inquit, mihi votiva respondet, quandoque per omnes totius psalterii quindenos psalmos centies genua flectere consuevi. Quod quidem tunc non diligenter attendi, postmodum vero quod dictum fuerat, mente revolvens, a depresso homine mille metanœas in uno psalterio fieri, admiratus expavi (*consule scholia ad calcem Vitæ*). Quadam die post vesperam, cellulam meam ingressus: Magister, inquit (hoc enim indigno vocabulo me ex humilitate compellat), hodie feci quod hactenus me fecisse non memini, octo nempe psalteria inter diem et noctem modulatus explevi. Videbatur autem tunc totus vultus ejus ita scopis attritus, ac sulcantibus quibusdam vibicibus livefactus, tanquam si pila fuerit, ptisanarum videlicet more, contusus. Psalmodia sane illi idcirco tam facile provehit, quia non tam verba, ut ipse asserit, lingua perstrepente revolvit, quam sensum mentis vivacitate percurrit.

CAPUT IX.

Lautior cibus ejus panis cum feniculo.

C Aliquando a me remotus habitabat, cumque ad me ingressum quibus tunc se vitæ legibus ageret inquisissem, respondit se carnaliter vivere, et quintis semper feriis cum Dominicis diebus a solito se abstinentiæ 492 rigore laxare. Requisitus utrum quolibet pulmento, ovis vel caseo vesceretur, negavit; rursus, si piscibus aut pomis. Pisces, ait, et poma, si qua sunt, ægrotantibus præbeo, quorum non minimam multitudinem jacere in nostris partibus ingemisco. Cumque illum durus exactor in angusto concluderem, dicens: Unde ergo illis diebus remissius vivis, si nihil eorum comedis, quæ necesse sit vel ignibus decoqui vel in arboribus inveniri? Respondit: Feniculo, inquit, cum pane libenter vescor. Mox nimirum perite cognovi quam carnaliter homo viveret qui suas delicias in feniculo constituisset. D Habet plane uberem lacrymarum gratiam, sed alternam. Cum enim reclusus sub districto se silentio reprimat; mox, ut voluerit, affluenter plangit. At si colloquio frequentetur, fletum se amisisse conqueritur, nam et ego illi sæpe penuriam meæ ariditatis impropero, dicens: Heu! inquam, mi pater, istæ tuæ lacrymæ infecundæ sunt, quæ alias orando lacrymas parere nequeunt. Optarem namque, quod consequens est, nimirum ut sicut tu mihi pater es, ita nihilo-

madvertit.

(342) Nonnulla subjungit in ipso opusculo ad tuendum ejusmodi disciplinarum usum, quem S. Dominicus Loricatus miro modo promovit.

(341) Graviorum criminum reis multorum annorum pœnitentia ex sacrorum canonum præscriptio irrogari debebat; quas pœnas sibi ipsis imponi flagitabant viri illi pii, et eas postmodum disciplinis frequentioribus redimebant; sicut Mabillonius ani-

minus et tuæ lacrymæ mearum quoque lacrymarum fierent genitrices. »

In regula quoque eremitica hoc inseruisse me recolo. Dicam. Sed quis sciat utrum fides assertioni fidelissimæ præbeatur? Sed parvipendendum est si humana temeritas arguat quem summa veritas falsitatis excusat. Est inter nos qui nonnunquam, uno die continuato cum nocte, novem psalteria meditando decurrat, et interim pene semper utraque manu scopis armata nudum corpus afficiat. Notandum autem quia, dum hæc peragere satagit, nocte vel die dormire non vacat, sed aliquando genua flectens, dum caput terræ deponit, sic nudo repente somnus obrepit, quo solo contentus est. Hic mihi aliquando fraterna familiaritate conquestus est, quia cum novem sic psalteria sæpe modulando perficeret, ad decimum nunquam potuerit pervenire.

In epistola quoque, quam Blancæ comitissæ direximus, hoc nos indidisse videmur : Utinam daretur tibi nunc domnum meum videre Dominicum, qui quod imperitæ linguæ conamur officio, ipse te efficaciori luculentissimæ vitæ doceret et informaret exemplo. Hic denique a tribus jam circiter annorum lustris lorica ferrea vestitur ad carnem, duobus autem ferreis circulis in corpore cingitur, duobus item per brachiorum armos aretatur (345).

CAPUT X.

Duodecim psalteria continenter absolvit, virgis interim se cædens.

Sed quia de illo in aliis nostris opusculis jam plura digessimus, nunc quod vix ante 493 sex dies ad nos veniens retulit, proferamus. Ait itaque : « Contigit me nosse, quod scripseris, novem me uno die psalteria decantasse cum corporalibus disciplinis. Quod certe cum audivi, tremefactus expavi, et conscientia remordente congemui. Væ, inquam, mihi, ecce hoc de me, nesciente me, scriptum est; et tamen utrum a me hoc fieri potuisset, ignoro. Ergo rursus experior, et an hoc implere potuerim, indubitanter agnoscam. Quarta igitur feria me vestibus exui, et armata scopis utraque manu, totam noctem ducendo pervigilem psallere ac me verberare non destiti, donec die altero decursis duodecim ex more psalteriis, die tertio decimo ad psalmum, *Beati, quorum*, usque reptavi. Porro, quod nobis durum sæpe videtur et asperum, quam ille puerile deputet ac despectum, tunc doceamus exemplo. Frater quidam cum se scoparum ictibus nimis abhorreret atterere, atque ut ipse sibimet plagas inferret atque perferret, gravissimum judicaret, tandem tamen domini Dominici crebrius insistentis adhortationibus acquievit, ac per modulationem totius psalterii, et insuper quinquaginta psalmorum sibimet disciplinam inferre propriis manibus non cessavit.

(345) Ea est opusculum L.

(344) Suavicini eremus a Damiano in agro Septempedano, vulgo *di San-Severino*, constructa (ut ipse testatur opusc. xv, c. 6), modo *Frontale* italicè nuncupatur. Superest tantum ecclesia ipsi S. Domi-

« Erat autem nox illa præcedens Dominicam diem et B. Michaelis festivitatem. Cumque factomane ad prædictum senem frater ille venisset, timensque ne de discretione redargueretur, cum quod egerat, per ordinem retulisset, hac ille voce respondit : Noli, frater, pusillanimis esse vel pro hac tua quæ nunc est, infirmitate diffidere; potest enim Deus ex imis te ad altiora provehere, et hujus lacteolæ tuæ conversationis infantiam ad juvenilis roboris incrementa firmare. Et adjiciens ait : Nos etiam primo pedetentim cœpimus, sensimque ad quod nos divina pietas perducere voluit, licet imbecilles ac fragiles educti sumus. Sicque factum est ut non eum de immoderato fervore, sicut ille timebat, argueret, sed ne desperationi succumberet, tanquam qui minimum quid egerit, animum refoveret. Hujus itaque sancti senis exemplo faciendæ disciplinæ mos adeo in nostris partibus inolevit, ut non modo viri, sed et nobiles mulieres hoc purgatorii genus inhianter arriperent. Nam et relicta Tethaldi, sublimis utique generis, et non infimæ dignitatis, mihi aliquando retulit, per præfixam hujus disciplinæ regulam centum annorum se pœnitentiam peregisse. »

In epistola etiam ad Joannem priorem eremi, quæ juxta Suavicinum (344) montem est constituta, cum eum ejusque subjectos ad extensionem brachiorum in orationibus exhortatorie provocarem, dixi prius de quodam ferventissimo 494 in amore Christi fratre nostro, Adam nomine, deinde Dominicum in exemplo subjeci, ita inquit : « Habemus autem quemdam juveniculum fratrem, qui mihi confessus est a capite usque ad finem psalterii elevata se brachia tenere, dum psallit, ita ut laquear tabulatum cellulæ manibus sæpe contingat. Hac tamen discretionem servata, ut per quinquagenos psalmos ad momentum brachia remissa deponat et protinus erigat. Habemus et alterum provectoris ætatis, incurvum videlicet senem, et, ut tibi secreta confitear, hic Dominicus est. Is itaque quædam scriptiunculam reperit, ubi dicebatur : Quia si quis duodecim illic notatos psalmos vicie quater, erectis in modum crucis manibus caneret, pro uno posset anno pœnitentiæ regulariter compensare. Protinus ille in exercitium id quod dicebatur, arripuit, et duodecim illos psalmos, extensis in modum crucis brachiis, sicut dictum est, viginti sex vicibus sub nullo prorsus intervallo, sed uno ductu quotidie decantabat. » Scripsi super hoc et in aliis fortassis opusculis, sed quia vel ad præsens desunt, vel facile memoriæ non occurrunt, jam ab eorum replicatione quæ scripta sunt, ad nova quælibet articulus transferatur.

Enimvero quasi quidam divinus ignis in ejus pe-

nico sacra, ubi antiquissima depicta imago sancti viri cuculla alba induti asservatur, una cum sacris ejusdem exuviis; verum commendatariorum incuria (ut dicitur) pauca cum religione.

ctore jugiter æstuabat, qui nunquam permittebat eum a spiritualis exercitii labore quiescere. Aliquando namque cum ego perquirerem sacrosancto die paschali cæteris fratribus juxta morem, meridie quiescentibus, utrum et ipse dormisset, ait: Certe, pater, dixi in corde meo, quid mihi tam longis adhuc noctibus in die dormire? Extensis itaque in crucis effigiem brachiis, psalterium cœpi, quo me sic stantē decurso, signum protinus horæ nonæ personuit. Hoc itaque modo junxi victoriam crucis cum gloria Resurrectionis. Aliquando cum de quotidianis, ut mos est, invicem confabularem operibus, ait: Hac etiam nocte quid mihi contigerit, manifesto. Nam dum solutus sopore surrexi, mox brachiis in modum crucis extensis, psalterium cœpi; cumque psalmis omnibus et canticis, quæ sequuntur, hymnisque decursis, eo loci jam essem, ut solo catholice fidei psalmo (545) et litaniis deberem cuncta concludere, accidit in mentem, ut interim ista dimitterem, ac pro defunctis psalterium decantarem. Igitur brachia non deponens, ad defunctorum psalterium transii, quod juxta morem, per quinquagenos psalmos trifaria lectionum interpolatione distinxi. Quo sic expleto, ad id protinus quod omiseram, redii; atque hoc, quod de primo psalterio reliquum erat, explevi. Cumque de tertio consequenter aggreudiendo psalterio cogitarem, benefactum, ut ita dixerim, repente signum nocturnæ synaxis insonuit, quod me depositis ulnis **495** officium cum fratribus celebrare coegit; et certe tunc nescio, quo anni tempore, noctes breviores erant.

CAPUT XI.

Scutica se mire flagellat.

Aliquantis porro ante obitum annis, quasi novum supplicii genus inveniens, virgarum scopas in corrigiarum scuticas vertit; semelque gustato, quia duriores sunt, in his verberandi se consuetudinem posuit. Hoc flagellum, si quando egrederetur ad sæculum, portabat in sinu, ut ubicunque eum jacere contingeret, a verberibus non vacaret. Aliquando vero cum loci occasio non præberet, ut totum se posset exuere, per crura saltem et femora, per caput atque cervicem sese non cessabat affligere. Circulis quoque ferreis quatuor, quia sibi præ longa consuetudine quasi jam viluerant, quatuor item superaddidit, ut duobus in coxis, duobus consequenter in cruribus stringeretur. Enim vero loricas, quibus utebatur tanquam cilicia vel lanæ quælibet indumenta, post menses, sive post spatium prolixius abluebat, ut rubiginem deponerent et aridis ingerendam membris uredinem non haberent. Porro autem cum omnes qui in cellulis habitamus, hæc elaboremus, ut pro muniendis a frigore pedibus vestimenta usque ad imum desluant pavimento,

(545) Id est, ni fallor, ait Mabillonius, symbolo, quod sub Athanasii nomine vulgo notum est.

(546) Nempe ex Spoleti ducatu.

(547) Pola urbs Histriæ episcopalis sub Veneto-

hoc etiam nobis in eo intolerabile videbatur, quia cum in eremo semper et ocreas nesciret et calceos, vestes tamen ejus ad tibias vix medias descendebant. Nudatus autem ad suscipiendam in capitulo disciplinam, quod scilicet omittere nunquam volebat, exesis jejuniis membris et hamatæ lorice mole detritis, Æthiopicam contraxisse nigredinem videbatur. Vestimenta vero lurida et cariosa, ut ita dixerim, videbantur vetustate consumpta. Hoc mihi sæpe dicebat: In hoc psalmodia provenit cito psallenti, si cor ad verba teneat, si quod lingua loquitur, mens veraciter comprehendat; alioquin si cor vagatur, psalmodiorum cursus ad finem, lingua nunc fallente, nunc tepescente, tarde perducitur. Aiebat etiam quia somnum somnus adescat, et vigiliæ vigiliis pariant. Nam corpus humanum, in quo paulatim prius enutritur, in hoc per incrementa postmodum roboratur.

Sed hic me quispiam fortasse redarguat, qui videlicet, non tam quem vivendi ordinem Vir sanctus habuerit, sed quibus miraculis in hac vita claruerit, audire festinat. Cui me breviter hoc respondere sufficiat, quoniam et Maria et Joannes Baptista miraculum fecisse non leguntur, cum tamen eorum vita non qualibet Scriptura, sed Evangelio testante, narratur. Quanquam Maria in solo partu quem edidit, omnium procul dubio sanctorum virtutes ac signa præcellit. Hoc etiam inseram, quia uberiores fructum præbet audientibus **496** sanctorum virorum mirabilis vita quam ostensa miracula. Illa siquidem exigit imitationem, ista solam ingerunt admirationem. Miracula docent quomodo illi sancti fuerunt; vita vero insinuat qualiter et nunc homines fieri valeant sancti. Præterea qui miraculum quæris, nonne tibi videtur esse mirabile, hominem fragili adhuc carne circumdatum, ut ita loquar, angelitus vivere, adeo ut inter quamplurima hominum millia vix unum ejus similem valeas reperire? Et certe quam plures hodieque sunt inferioris vitæ, per quos Deus omnipotens dignatur virtutes ostendere.

Jesu teste, non mentior, quia necdum tres menses, elapsi sunt, ex quo ad me, in Gamugni videlicet eremo diversantem, duo adolescentes monachi venerunt, quorum alter de Spoletina monarchia (546), alter vero de Venetiæ partibus, Polensi (547) videlicet urbe, oriundos se esse dixerunt. Sed Venetus, vocabulo Michael, sicut nobis in confessione perhibuit, in ipso suæ conversionis initio, circulo se ferreo sub hac desiderii sui pactione constrinxit, rogans Dei omnipotentis obnixæ clementiam, ut cum locum saluti suæ congruum reperiret, confestim ille circulus frangeretur. Porro autem ipso die quo eremum novus hospes ingressus est, vix post trium horarum spatium, dum in B. Benedicti regula, sicut

rum dominio; ideoque Venetus hic monachus a Damiano nominatur, de quo mentio facta est in Martyrol. Menardi et Bucellini.

est idiota, utcumque syllabatim legeret, repente compunctionis eum spiritus in lacrymas solvit, eodemque momento circulus ille fractus apparuit. Quod miraculum, quoniam alibi jam nos descripsisse meminimus, celeriter transcurrentes, sequens aliud, quod necdum litteris insertum est, enucleatius digeramus.

CAPUT XII.

B. Viri in domanda carne excessus.

Paulo post namque Ravennam urbem, me jubente, perrexit, ut reulas suas atque sarcinulas, quas ibi de navi prodiens reliquerat, exportaret. Illic itaque apud fabriles officinas nova ferreorum nexuum armamenta confinxit, multisque se vinculis per diversa membra ipse sibi et iudex et reus violenter aretavit. Nam duo dependebant vincula cervicis tenus per humeros altrinsecus, hinc ad sexum, illinc usque ad femur; duos vere in coxalibus circulos, duos suscepit in ulnis. Undique igitur tam multiplici constrictione vallatus, ad nos rediit secrete, quod circa se factum erat ostendit; neve quod fecerat immutarem, vix tandem voti compos obtinuit. Sed cum hæc illum ultra vires tormenta gravarent, et ex attritis carnibus jamjam fetor erumperet, insuper accessit, quod cor fratris gloriam respicientis acrius perturbavit. Cœpit enim hujus mysterii fama prorumpere, et prius per fratrum, deinde per ora supervenientium quorumlibet volitare. Rogavit itaque omnipotentis Dei misericordiam, ut **497** quid sibi super hoc cœpto placeret, per suæ virtutis indicium evidentem ostenderet. Interim vero dum hujusmodi precibus frequenter insisteret, bis per somnium confortatus audivit: quia ferramenta illa jam essent divinitus resoluta. Porro autem in festivitate beatorum apostolorum Simonis et Judæ, quam nuperrime celebravimus, dum nocturno cum fratribus interesset officio, repente duo illa ferramenta quæ super humeros posita utrinque inferius dependebant, ventremque cum renibus coarctabant, prorsus effracta sunt, et unum in duas, alterum in tres divisum est partes. Cæteri vero circuli non quidem per partes abrupti, sed ita laxati sunt, et quadam facti sunt mollita lenitate flexibiles, ut quodammodo non tam ferrei quam plumbei viderentur, adeo ut etiam si vellet defluentibus eis ac prolabantibus astringere se, ultra non posset. Sic sic frater, qui sanctæ devotionis æstuanti fuerat ardore constrictus, pio Dei judicio est mirabiliter absolutus. Quid ergo magnum si per Dominicum, mirabilem videlicet virum, signum aliquod Deus voluisset ostendere, cum in ipso sui tirocinii exordio per hunc juvenulum duo miracula dignatus est exhibere, cum laudabiliter sit fortia peregrisse quam nova? Unde David cum præmisisset: *Mirabilis Deus in sanctis suis*; proti-

anus addidit: *Ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ (Psal. LXVII)*. Non ait signa, sive prodigia, sed ipse dabit virtutem et fortitudinem.

Præterea cum Romanus quidam, Stephanus nomine, iudex sacri palatii summam præsidatus administraret Auximi, exigente causa, Dominicus ad eum venit, eumque super quadam eremi possessione, quam ex jure sedis apostolicæ detinebat, obnixè rogavit. Quem ille utpote nulla vestium compositione festivum, despiciens sprexit; eique nil eorum quæ posebat, indulxit. Cumque sibi a circumstantibus diceretur. Noli eum tam dure suscipere, sanctus enim vir est. Ille tanquam fel evomens, ait: Sit sanctus, ut vultis: sed beatus Petrus certe sanctior est, cujus ego causam in hac administratione defendo. Igitur impos cœpti Dominicus rediit ad cellulam; ille quoque post paululum reversus est Romam. Porro puer quidam (348) despicibilis, qui ad exsequendum quodcumque negotium in administratione remansit, quidquid Dominicus petierat a iudice, cuncta reverenter implevit. Iudex autem non diu postquam ad propria repedavit, hostilibus gladiis perfossus interiit, multasque divitias, quia sobolem non habebat, extraneis hæredibus dereliquit.

Erat præterea Dominicus vaide cautus in verbis, ut apte sibi congrueret illa sententia, qua Jacobus apostolus ait: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir (Jac. III)*. Nam si quando etiam quæreretur, quota diei hora esset, nunquam absolute dicebat, tota est; sed **498** cum additamento semper, prope tertia hora est, prope sexta hora est. Inquisitus a me cur semper ita diceret: In hoc, inquit, mendacium caveo. Nam sive sit hora transacta, sive adhuc fortassis immineat, propinqua tamen est, quæ videlicet a momento in quo loquimur, non elongatur.

Habebat aliquando cellulam juxta monasterium, quod dicitur Conjunctuli. In vigilia itaque Dominicæ Nativitatis, cum tota præcedenti Quadragesima (349) mansisset inclusus, tantisque jejuniis atque laboribus esset vehementer afflictus, invitante gloria solemnitatis egressus, abbati loci humiliter procidit, veniam petiit, actus suos et cogitationes lacrymabiliter accusavit. Ille autem, ut erat juvenculus, levis moribus et consiliis spiritualibus insuetus, cum sibi sufficeret unum psalmum vel perexiguam quid imponere, præcepit ut pro his quæ confessus fuerat, triginta psalteria decantaret. Qua nimirum ille sententia velut sagitta percussus, ad cor rediit, atque hoc provenisse ex divini dispositione judicii deputavit. Itaque regressus in cellulam, nunquam prodiit, donec præfixum indictæ pœnitentiæ canonem instantissima sedulitate persolvit.

(348) Hoc in loco pueri nomine intelligendum esse ignobilis conditionis ministrum, adnotat *Maillonius*.

(349) Hæc Quadragesima intelligi debet de Qua-

dragesima S. Martini, quæ protendebatur ab octavis Omnium Sanctorum usque ad Natale Domini. Ejus loco modo observat Ecclesia jejunium, quod appellatur *Adventus*.

CAPUT XIII.

Felix ejus excessus e vita.

Solebat autem per intervalla, licet parcissime, vinum bibere; sed longe antequam defunctus est, decrevit ab eo penitus abstinere: Ut itaque jam omissis cæteris ad obitum veniamus, patiebatur gravedinem stomachi, crebris insuper capitis doloribus cruciabatur. Et quoniam alterum sæpe procedit ex altero, proposuit ad purgandum stomachum antidoti sumere poculum. Sexta igitur feria per continuum diem vix desit, vel modulandis psalmis insistere, vel corrigiarum se ictibus flagellare. Nocte vero sopore deposito, suscepit antidotum, deinde cœpit angustari, et de stomachi dolore graviter conqueri. Post decursum itaque nocturnæ synaxis officium, post matutinos hymnos, cum prima jam hora sibi a fratribus qui aderant cantaretur, sanctum Deo spiritum reddidit. Invenere autem et alteram lorica, præter eam qua indutus erat, lateribus ejus sindonis more substratam. Unde suspicati sunt fratres, hoc sibi præter consuetudinem nullatenus accidisse, et quia se sub eam sanus tenere consueverat, super quam videlicet et in infirmitate jacebat.

Somniaverat autem tunc quidam frater de me, quod oculorum lumen amiseram. Quod dum ego Hildebrando venerabili Romanæ Ecclesiæ archidiacono (350) in Lateranensi palatio retulisset: Nequaquam, inquit, ut times, hoc tibi propinquæ est mortis indicium, sed familiaris ~~499~~ tibi aliquis extinguetur, qui tibi et charus sit, sicut oculus et lumen tuum, ac splendor in bonis operibus videatur. Et, o verum, sed amarius omni felle præsagium! Tertio die postquam Romanis mœnibus sum egressus, ecce mihi relatio crudelis occurrit, quæ mihi nihil minus opinanti cæcatum me remansisse perhibuit: Dominum scilicet et illuminatorem meum Dominicum ex hoc sæculo nuper egressum. Illico mihi liquido patuit, dum ille petiit lucis auctorem, in tenebrarum me remansisse caligine. Fratres autem corpus ejus, ne a vicinis monachis eorum raperetur e manibus, in eadem in qua defunctus est cellula, defossa humo, celeriter obruerunt. Nos autem ipso die Dominico quo eremum ingressi sumus, sanctum corpus inde sublatum reverenter, ut dignum erat, in capitulo sepelivimus. Et cum nonus esset depositionis ejus dies, prædictum corpus sanum ilibatamque reperimus.

Eant nunc qui carnis suæ delectantur illecebris, medullas absorbeant voluptatum, et occisionis victimæ ad æternum nutriantur incendium, in superbiam se cornibus efferant, ventilent innocentes, ad votum molliter vivant, ut eorum viscera postmodum pœnis semper ultricibus amarescant. Nunc velut infrenes equi, per voluptatum suarum prata discursant,

ut post eorum manus et brachia districtionis extremæ lora cohibeant (*Gal. viii*). Dominicus autem noster stigmata Jesu portavit in corpore, et vexillum crucis non tantum in fronte depinxit, sed cunctis etiam undique membris impressit. Exustus et aridus ab humore calami, et junci uberibus cœlestis gratiæ meruit imbribus irrigari. Hic ferrea lorica præcingitur, illic niveis angelicæ gloriæ vestibus decoratur. Hic duritia cubilis atteritur, illic molli patriarcharum gremio confovetur. Tota hæc vita facta est sibi parasceve crucis, illic autem festivus et splendidus æternam celebrat gloriam resurrectionis. Nunc inter ignitos supernæ Hierusalem lapides emicat, nunc ornatus victoriarum suarum titulis æterna laude triumphat, atque in illa beatorum civium jucunda societate conjubilat.

Obiit autem B. Dominicus pridie Idus Octobris (351), regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SCHOLIA.

A depresso homine mille metanceas in uno psalterio fieri. Metancea hoc loco non illa intelligitur quam carminibus Ausonius describit: « Quæ facti, ut ille ait, non factique exigit pœnas. » Licet vera germanaque hujus nominis acceptio apud probatos auctores illam significet. Est enim *μετάνοια* *pœnitentia*, *resipiscentia*, cum post factum sapimus. Cæterum hic illud denotat quod apud Græcos ecclesiasticos scriptores posterioris ætatis, qui id vocabuli translulerunt ad eas corporis prostrationes, quas publice vel privatim ~~500~~ Christi fideles sponte vel e sanctorum præscripto canonum obibant: *μετανοῦντες* enim, vel *οἱ ἐν μετανία ὄντες* dicebantur, qui publicam olim pœnitentiam agebant. Fuerunt autem crebræ in terram prostrationes in usu, ut ex Sozomēno colligitur; et apud Græcos quibuscunque pœnitentibus ita eæ prostrationes injungebantur, ut eam ob rem prostrationes in terram proprio quasi vocabulo *μετάνοια*, vel *στρωταὶ μετάνοια* nuncupari potuerint. Sunt aliæ *ἐδαφιάται*, quæ sine prostratione flexis tantummodo genibus absolvuntur, cujusmodi est illa apud Gregorium adversus Judæos, *κλίνας τὸ γόνυ ἕως ἐδαφους τῆς, καὶ ἀναστὰς, καὶ ἐκτείνων τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπε*: id est, *ter genua flectens ad terram usque, deinde surgens, et manus ad caelum tendens, dixit*. Plura suppetunt exempla apud Chrysostomum, Basilium, Evagrium aliosque scriptores, qui monachorum res et acta sunt persecuti, quos hic referre notarum ratio non permittit. Sed illi puriori cultiorique vocabulo eas metanceas vocarunt *γονυκλισίας*, *genustflexiones*. Denique illud etiam obiter addamus, quod rem magis declarat, quia apud monachos salutationes fiunt vel demissa corporis inflexione, vel etiam curvatis genibus, ob id *μετάνοια*, *salutatio* est: quod legimus apud Joannem Jerosolymit. in vita Damasc. et apud Damasc. lib. i De imag., et apud Maximum in schol. ad Arcopag. Tiro quidam apud Anast. Sinait. ἐν τῷ ὁδογῶ, seniore interrogat an religio sit, eum qui sibi offendiculo fuerit, salutare: *βάλλω*, inquit, *αὐτῷ μετάνοιαν*, Num is mihi salutandus est?

(350) Hildebrandus fuit mox Gregorius Papa VII.

(351) De eo fit mentio in Martyrologio Romano,

hiac die; sed Camaldulenses ejus festivitatem celebrant die 17 ejusdem mensis.